CBSE कक्षा - 9 संस्कृत

एनसीईआरटी प्रश्न-उत्तर

पाठः - 7 प्रत्यभिज्ञानम्

अभ्यासः

1. **अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-**
   i. **भटः कस्य ग्रहणम् अकरोत्?**
   ii. **अभिमन्युः कथं गृहीतः आसीत्?**
   iii. **भीमसेनेन बृहन्नलया च पृष्टः अभिमन्युः किमर्थम् उत्तरं न ददाति?**
   iv. **अभिमन्युः स्वग्रहणे किमर्थम् वञ्चितः इव अनुभवति?**
   v. **कस्मात् कारणात् अभिमन्युः गोग्रहणं सुखान्तं मन्यते?**

   उत्तराणि-
   i. भटः सौभद्रस्य (अभिमन्योः) गृहणम् अकरोत्।
   ii. अभिमन्युः निश्शस्त्रेण पदातिना बाहुभ्याम् गृहीतः आसीत्।
   iii. भीमसेनेन बृहन्नलया च पृष्टः अभिमन्युः नाम्ना सम्बोधितः सन् उत्तरं न ददाति। सतः आत्मनः तिरस्कारं मन्यते।
   iv. अभिमन्युः अशस्त्रेण पदातिना गृहीतः। सः अशस्त्रे प्रहारं न अकरोत्। अतः सः स्वगृहणे वञ्चितः इव अनुभवति।
   v. पितृदर्शनात् अभिमन्यु गोग्रहणं सुखान्तं मन्यते।
2. **अधोलिखितवाक्येषु प्रकटितभावं चिनुत-**
   i. **भोः को नु खल्वेषः? येन भुजैकनियन्त्रितो बलाधिकेनापि न पीडितः अस्मि। (विस्मयः, भयम्, जिज्ञासा)**
   ii. **कथं कथं ! अभिमन्युर्नामाहम्। (आत्मप्रशंसा, स्वाभिमानः, दैन्यम्)**
   iii. **कथं मां पितृवदाक्रम्य स्त्रीगतां कथां पृच्छसे? (लज्जा, क्रोधः, प्रसन्नता)**
   iv. **धनुस्तु दुर्बलैः एव गृह्यते मम तु भुजौ एव प्रहरणम्। (अन्धविश्वासः, शौर्यम्, उत्साहः)**
   v. **बाहुभ्यामाहृतं भीमः बाहुभ्यामेव नेष्यति। (आत्मविश्वासः, निराशा, वाक्संयमः)**
   vi. **दिष्ट्या गोग्रहणं स्वन्तं पितरो येन दर्शिताः। (क्षमा, हर्षः, धैर्यम्)**

   उत्तराणि-
   i. जिज्ञासा, विस्मयः
   ii. स्वाभिमानः
   iii. क्रोधः
   iv. शौर्यम्
   v. आत्मविश्वासः
   vi. हर्षः।
3. **यथास्थानं रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत-**

(क)	**खलु + एषः**	=	___________
(ख)	**बल + ___________ + अपि**	=	**बलाधिकेनापि**
(ग)	**विभाति + ___________**	=	**बिभात्युमावेषम्**
(घ)	**___________ + एनम्**	=	**वाचालयत्वेनम्**
(ङ)	**रुष्यति + एष**	=	**रुष्यत्येष**
(च)	**त्वमेव + एनम्**	=	___________
(छ)	**यातु + ___________**	=	**यात्विति**
(ज)	**___________ + इति**	=	**धनञ्जयायेति**

उत्तराणि-

(क)	खलु + एषः	=	खल्वेषः
(ख)	बल + अधिकेन + अपि	=	बलाधिकेनापि
(ग)	विभाति + उमावेषम्	=	बिभात्युमावेषम्
(घ)	वाचालयतु + एनम्	=	वाचालयत्वेनम्
(ङ)	रुष्यति + एष	=	रुष्यत्येष
(च)	त्वमेव + एनम्	=	त्वमेवेनम्
(छ)	यातु + इति	=	यात्विति
(ज)	धनञ्जनाय + इति	=	धनञ्जयायेति

4. **अधोलिखितानि वचनानि कः कं प्रति कथयति-**

		कः	**कं प्रति**
यथा-	**आर्य, अभिभाषणकौतूहलं मे महत्**	**बृहन्नला**	**भीमसेनम्**
(क)	**कथमिदानीं सावज्ञमिव मां हस्यते**	___________	___________
(ख)	**अशस्त्रेणेत्यभिधीयताम्**	___________	___________
(ग)	**पूज्यतमस्य क्रियतां पूजा**	___________	___________
(घ)	**पुत्र ! कोऽयं मध्यमो नाम**	___________	___________
(ङ)	**शान्तं पापम् ! धनुस्तु दुर्बलैः एव गृह्यते**	___________	___________

उत्तराणि-

		कः	कं प्रति
यथा-	आर्य, अभिभाषणकौतूहलं मे महत्	बृहन्नला	भीमसेनम्
(क)	कथमिदानीं सावज्ञमिव मां हस्यते	अभिमन्युः	बृहन्नलां भीमसेनं च
(ख)	अशस्त्रेणेत्यभिधीयताम्	अभिमन्युः	भीमसेनम्
(ग)	पूज्यतमस्य क्रियतां पूजा	उत्तरः	राजानम् (पितरम्)
(घ)	पुत्र ! कोऽयं मध्यमो नाम	भगवान्	अभिमन्युम्
(ङ)	शान्तं पापम् ! धनुस्तु दुर्बलैः एव गृह्यते	भीमसेनः	अभिमन्युम्

5. **अधोलिखितानि स्थूलानि सर्वनामपदानि कस्मै प्रयुक्तानि-**
    i. **वाचालयतु एनम् आर्यः।**
    ii. **किमर्थं तेन पदातिना गृहीतः।**
    iii. **कथं न माम् अभिवादयसि।**
    iv. **मम तु भुजौ एव प्रहरणम्।**
    v. **अपूर्व इव ते हर्षो ब्रूहि केन विस्मितः?**

    उत्तराणि-
    i. 'अभिमन्युम्' इति कृते
    ii. 'भीमसेनेन' इति कृते
    iii. 'राजानम्' इतिकृते
    iv. 'भीमसेनस्य' इति कृते
    v. 'अभिमन्युग्रहणेन' इति कृते
6. **श्लोकानाम् अपूर्णः अन्वयः अधोदत्तः। पाठमाधृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत-**
    i. **पार्थं पितरं मातुलं .... च उद्दिश्य कृतास्त्रस्य तरुणस्य .... युक्तः।**
    ii. **कण्ठश्लिष्टेन .... जरासन्धं योक्त्रयित्वा तत् असह्यं .... कृत्वा (भीमेन) कृष्णः अतदर्हतां नीतः।**
    iii. **रुष्यता .... रमे। ते क्षेपेण न रुष्यामि, किं .... अहं नापराद्धः, कथं (भवान्) तिष्ठति, यातु इति।**
    iv. **पादयोः निग्रहोचितः समुदाचारः .... । बाहुभ्याम् आहृतम् (माम्) .... बाहुभ्याम् एव नेष्यति।**

    उत्तराणि-
    i. जनार्दनम्, युद्धपराजयः
    ii. बाहुना, कर्म
    iii. भवता, उक्त्वा
    iv. क्रियताम्, भीमः
7. **(क) अधोलिखितेभ्यः पदेभ्यः उपसर्गान् विचित्य लिखत-**

पदानि		उपसर्गः

यथा-	**आसाद्य**	**-**	**आ**
(i)	**अवतारितः**	**-**	__________
(ii)	**विभाति**	**-**	__________
(iii)	**अभिभाषय**	**-**	__________
(iv)	**उद्भूताः**	**-**	__________
(v)	**तिरस्क्रियते**	**-**	__________
(vi)	**प्रहरन्ति**	**-**	__________
(vii)	**उपसर्पतु**	**-**	__________
(viii)	**परिरक्षिताः**	**-**	__________
(ix)	**प्रणमति**	**-**	__________

उत्तराणि-

पदानि			**उपसर्गः**
यथा-	आसाद्य	-	आ
(i)	अवतारितः	-	अव
(ii)	विभाति	-	वि
(iii)	अभिभाषय	-	अभि
(iv)	उद्भूताः	-	उत्
(v)	तिरस्क्रियते	-	तिरः
(vi)	प्रहरन्ति	-	प्र
(vii)	उपसर्पतु	-	उप
(viii)	परिरक्षिताः	-	परि
(ix)	प्रणमति	-	प्र

(ख) उदाहरणमनुसृत्य कोष्ठकदत्तपदेषु पञ्चमीविभक्तिं प्रयुज्य वाक्यानि पूरयत-

यथा- श्मशानाद् धनुरादाय अर्जुनः आगतः। (श्मशान)

i. **पाठान् पठित्वा सः __________ आगतः। (विद्यालय)**

ii. **__________ पत्राणि पतन्ति। (वृक्ष)**

iii. **गङ्गा ___________ निर्गच्छति। (हिमालय)**
iv. **क्षमा ___________ फलानि आनयति। (आपण)**
v. **___________ बुद्धिनाशो भवति। (स्मृतिनाश)**

उत्तराणि-

i. विद्यालयत्
ii. वृक्षात्
iii. हिमालयात्
iv. आपणात्
v. स्मृतिनाशात्